

ГАРАНТІЇ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАХИСТ ІНВЕСТИЦІЙ

***Анотація.** У статті розглядаються гарантії прав суб'єктів інвестиційної діяльності, передбачені законодавством, а також особливості захисту інвестицій з метою створення сприятливого інвестиційного клімату.*

Ключові слова: інвестування, інвестиційна діяльність, гарантії захисту суб'єктів інвестиційної діяльності, захист інвестицій, інвестиційна політика.

***Аннотация.** В статье рассматриваются гарантии прав субъектов инвестиционной деятельности, предусмотренные национальным законодательством, а также особенности защиты инвестиций в условиях рыночной экономики.*

Ключевые слова: инвестирование, инвестиционная деятельность, гарантии защиты прав субъектов инвестиционной деятельности, защита инвестиций, инвестиционная политика.

***Annotation.** In this article have been analyzed protection of the investment subjects rights and guarantees of investment activity in a market economy.*

Key words: investing, investment, protection of the investment subjects' rights, investment protection, the investment policy.

Дослідження проблем інвестування економіки завжди знаходилося в центрі уваги як державних службовців так і широкого кола науковців. Це обумовлено тим, що інвестиції стосуються основ господарської діяльності, визначаючи процес економічного росту в цілому. У сучасних умовах вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, забезпечення технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях. Активізація інвестиційного процесу є одним з найбільш діючих механізмів соціально-економічних перетворень.

Актуальним у даний час є поглиблене теоретичне дослідження ринкових форм і механізмів інвестиційної діяльності на всіх рівнях. Важливою проблемою виступає теоретичне обґрунтування критеріїв ефективності інвестиційних витрат, взаємозв'язку і взаємозумовленості капітальних вкладень і структурних зрушень в економіці, визначення пріоритетів у галузевій структурі інвестицій, а також усередині провідних народногосподарських сфер: основного виробництва (власне виробництва), виробничої та соціальної інфраструктур. Не меншого значення набуває також дослідження джерел і засобів формування інвестиційних ресурсів у сучасних умовах кризовою економіки в Україні, а також проблеми захисту інвестицій та гарантії прав суб'єктів інвестиційної діяльності державного регулювання цього виду діяльності [6, с. 26].

Проблемам регулювання інвестиційної діяльності присвячені праці провідних правознавців та економістів України, а також – Росії та інших зарубіжних країн, а саме: А.Г. Бобкової, О.М. Вінник, Н.Н. Вознесенської, Е. Дж. Долана, О.Р. Зельдіної, Г.Л. Знаменського, Л.Л. Ігоніної, О.Р. Кібенко, В.М. Коссака, В.К. Мамутова, О.І. Онуфрієнка, О.П. Підцерковного, В.В. Поєдинок, О.С. Семерака, В.М. Стойки, Л.В. Таран, Д.Е. Федорчука, Р.Б. Шишки, В.С. Щербини.

Найважливішими стимулами розвитку інвестиційної діяльності є забезпечення державою гарантії прав інвесторів, захисту інвестицій і надання їм податкових і митних пільг та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Інвестиційний клімат – це наявна сукупність умов, причин, факторів залучення капіталу. Одним з засобів створення привабливого інвестиційного клімату є забезпечення гарантії прав суб'єктів інвестиційної діяльності та захисту інвестицій.

За загальним правилом, умови договорів, укладених між суб'єктами інвестиційної діяльності, зберігають свою чинність на весь строк дії цих договорів і у випадках, коли після їх укладення законодавством встановлено умови, що погіршують становище суб'єктів або обмежують їх права, якщо вони не дійшли згоди про зміну умов договору.

Стаття 18 Закону України «Про інвестиційну діяльність» встановлює гарантії прав суб'єктів інвестиційної діяльності. Зокрема, держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів [1].

Захист інвестицій — це комплекс організаційних, технічних та правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню мети внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій [6, с. 75].

Він гарантується законом незалежно від форм власності. При цьому всім інвесторам, у тому числі іноземним, забезпечуються рівноправні умови діяльності, що виключають застосування заходів дис-

кримінаційного характеру, які могли б перешкоджати управлінню інвестиціями, їх використанню та ліквідації, а також передбачаються умови і порядок вивозу вкладених цінностей і результатів інвестицій; інвестиції не можуть бути безоплатно націоналізовані, реквізовані або до них не можуть бути застосовані заходи, тождні за наслідками. Такі заходи можуть застосовуватися лише на основі законодавчих актів України з відшкодуванням інвестору в повному обсязі збитків, заподіяних у зв'язку з припиненням інвестиційної діяльності; інвестиції можуть бути, а в деяких випадках повинні бути застраховані.

Згідно з Законом України від 10 вересня 1991 р. «Про захист іноземних інвестицій в Україні» інвестиції, прибутки, законні права та інтереси іноземних інвесторів на території України захищаються її законами. Їм гарантується перерахування за кордон їхніх прибутків та інших сум, що отримані на законних підставах, як в національній валюті України, так і в іноземній валюті [3].

З метою забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює державні гарантії захисту інвестицій.

Державні гарантії захисту інвестицій – це система правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів).

Державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантії.

Необхідно зазначити, що відповідно до Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» від 17 лютого 2000 р. спеціальне законодавство України про іноземні інвестиції, а також державні гарантії захисту іноземних інвестицій, визначені законодавством України, не регулюють питання валютного, митного та податкового законодавства, чинного на території України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [5].

При цьому на території України до суб'єктів підприємницької діяльності або інших юридичних осіб, їх філій, відділень, відокремлених підрозділів, включаючи постійні представництва нерезидентів (далі – підприємства), створених за участю іноземних інвестицій, незалежно від форм та часу їх внесення, застосовується національний режим валютного регулювання та справляння податків, зборів (обов'язкових платежів), встановлений законами України для підприємств, створених без участі іноземних інвестицій. Підприємства ж, створені за участю іноземних інвестицій, а також об'єкти (результати) спільної діяльності на території України за участю іноземних інвестицій без створення юридичної особи, в тому числі на основі договорів (контрактів) про виробничу кооперацію, спільне виробництво, сумісну діяльність тощо, підлягають валютному і митному регулюванню та оподаткуванню за правилами, встановленими законодавством України з питань валютного і митного регулювання та оподаткування підприємств, створених без участі іноземних інвестицій, за винятком випадків, коли законами України встановлено пільговий порядок оподаткування підприємств, створених без участі іноземних інвестицій.

Державні органи не мають права втручатися в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності, крім випадків, коли таке втручання допускається чинним законодавством і здійснюється у межах компетенції цих органів та посадових осіб. У разі прийняття державними або іншими органами актів, що порушують права інвесторів і учасників інвестиційної діяльності, збитки, завдані суб'єктами інвестиційної діяльності, підлягають відшкодуванню у повному обсязі цими органами. Спори про відшкодування збитків розв'язуються судом або господарським судом відповідно до їх компетенції.

Наприклад, відповідно до Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду» відшкодовуються збитки громадянам, які можуть бути інвесторами або їх представниками тощо [4].

Відповідно до положень зазначеного закону підлягає відшкодуванню шкода, завдана громадянину внаслідок:

1) незаконного засудження, незаконного притягнення як обвинуваченого, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході розслідування чи судового розгляду кримінальної справи обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян;

2) незаконного застосування адміністративного арешту чи виправних робіт, незаконної конфіскації майна, незаконного накладення штрафу;

3) незаконного проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених законами України «Про оперативну-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та іншими актами законодавства.

У зазначених випадках завдана шкода відшкодовується в повному обсязі незалежно від вини посадових осіб органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду. Крім того, у наведених випадках громадянину відшкодовуються (повертаються):

1) заробіток та інші грошові доходи, які він втратив внаслідок незаконних дій;

2) майно (в тому числі гроші, грошові вклади і відсотки по них, цінні папери та відсотки по них, частка у статутному капіталі господарського товариства, учасником якого був громадянин, та прибуток, який він не отримав відповідно до цієї частки, інші цінності), конфісковане або звернене в доход держави судом, вилучене

органами дізнання чи досудового слідства, органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також майно, на яке накладено арешт;

- 3) штрафи, стягнуті на виконання вироку суду, судові витрати та інші витрати, сплачені громадянином;
- 4) суми, сплачені громадянином у зв'язку з поданням йому юридичної допомоги;
- 5) моральна шкода.

Звичайно, інвестори, права та законні інтереси яких порушено, мають право застосовувати усі передбачені чинним законодавством України заходи захисту: цивільно-процесуальні, господарсько-процесуальні, права на звернення до державних органів тощо [6, с.79].

Вкладення інвестицій здійснюється з метою отримання прибутку чи досягнення іншого соціального ефекту й тісно пов'язане з підприємницькою діяльністю, яка здійснюється на власний ризик і під власну відповідальність підприємця, з метою отримання ним прибутку. Отже, інвестиційна діяльність пов'язана з певним ризиком для інвестора, тому обсяг інвестицій як внутрішніх, так і зовнішніх (іноземних) значною мірою залежить від ефективності правових гарантій для інвестора, передбачених законодавством України та міжнародними договорами України, положення яких трансформовані у національне законодавство. Особливі гарантії передбачені законодавством для захисту саме іноземних інвестицій для залучення іноземного капіталу в економіку України.

Правові гарантії захисту інвестиції, в т. ч. іноземних, поділяються на:

- гарантії у разі зміни законодавства.

Стаття 8 Закону України «Про режим іноземного інвестування» закріплює гарантію у разі зміни законодавства. Зокрема, встановлено: якщо в подальшому спеціальним законодавством України про іноземні інвестиції будуть змінюватися гарантії захисту іноземних інвестицій, то протягом десяти років з дня набрання чинності таким законодавством на вимогу іноземного інвестора застосовуються державні гарантії захисту іноземних інвестицій, зазначені в даному законі.

До прав і обов'язків сторін, визначених угодою про розподіл продукції, протягом строку її дії застосовується законодавство України, чинне на момент її укладення. Зазначені гарантії не поширюються на зміни законодавства, що стосуються питань оборони, національної безпеки, забезпечення громадського порядку, охорони довкілля. Тобто закріплюється і реалізується загальний принцип права відсутності «зворотної сили» закону:

- гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб.

Інвестиції не можуть бути безоплатно націоналізовані, реквізовані або до них не можуть бути застосовані заходи, тотожні за наслідками. Такі заходи можуть застосовуватися лише на основі законодавчих актів України з відшкодуванням інвестору в повному обсязі збитків, заподіяних у зв'язку з припиненням інвестиційної діяльності. Порядок відшкодування збитків інвестору визначається в зазначених актах. Внесені або придбані інвесторами цільові банківські вклади, акції та інші цінні папери, платежі за набуте майно або за оренди права у разі вилучення відповідно до законодавчих актів України відшкодовуються інвесторам, за винятком сум, що виявилися використаними або втраченими в результаті дій самих інвесторів або вчинених за їх участю.

Державні органи не мають права реквізувати іноземні інвестиції, за винятком випадків здійснення рятувних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. Зазначена реквізиція може бути проведена на підставі рішень органів, уповноважених на це Кабінетом Міністрів України:

- гарантії судового захисту.

Спори, що виникають в результаті здійснення інвестиційної діяльності, розглядаються відповідно судом або третейським судом. Спори ж між іноземними інвесторами і державою з питань державного регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями підлягають розгляду в судах України, якщо інше не визначено міжнародними договорами України. Усі інші спори підлягають розгляду в судах України або за домовленістю сторін - у третейських судах, у тому числі за кордоном:

- компенсація та відшкодування збитків іноземним інвесторам.

Стаття 10 Закону України «Про режим іноземного інвестування» визначає правові основи компенсації і відшкодування збитків іноземним інвесторам. Іноземні інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями, відповідно до законодавства України.

Усі понесені витрати та збитки іноземних інвесторів, завдані їм внаслідок неправомірних дій, повинні бути відшкодовані на основі поточних ринкових цін та/або обґрунтованої оцінки, підтверджених аудитором чи аудиторською фірмою.

Компенсація, що виплачується іноземному інвестору, повинна бути швидкою, адекватною та ефективною. Компенсація, що виплачується іноземному інвестору внаслідок неправомірних дій, визначається на момент припинення права власності або на час фактичного здійснення рішення про відшкодування збитків. Сума компенсації повинна виплачуватись у валюті, в якій були здійснені інвестиції, чи в будь-якій іншій прийнятній для іноземного інвестора валюті відповідно до законодавства України. З моменту виникнення права на компенсацію і до моменту її виплати на суму компенсації нараховуються відсотки згідно з середньою ставкою відсотка, за яким лондонські банки надають позики першокласним банкам на ринку євровалют (ЛПБОР) [6, с.81]:

- гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності.

Стаття 11 Закону України «Про режим іноземного інвестування» закріплює гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності, які передбачають:

а) заборону примусового припинення чи зупинення інвестиційної діяльності, крім визначених законом випадків і причин;

б) гарантування інвестору: права приймати рішення про припинення інвестицій (з відшкодуванням іншим учасникам інвестиційної діяльності втрат від цього); права на повернення вкладених коштів і отриманого від цього прибутку передбаченими законом способами, а щодо іноземних інвестицій – закріплення за іноземним інвестором права на повернення не пізніше шести місяців від дня припинення діяльності своїх інвестицій у натуральній формі або у валюті іноземного інвестування в сумі фактичного внеску, але з урахуванням можливого зменшення статутного капіталу) без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі за реальною ринковою вартістю на момент припинення інвестицій (ст. 21 Закону «Про інвестиційну діяльність», ст. 11 Закону «Про режим іноземного інвестування»):

– гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій.

Стаття 12 Закону України «Про режим іноземного інвестування» закріплює гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій [2].

Іноземним інвесторам після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів гарантується безпешкодний і негайний переказ за кордон їх прибутків, доходів та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах внаслідок здійснення іноземних інвестицій.

Порядок переказу за кордон прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій, визначається Національним банком України. Зазначені положення отримують додаткову регламентацію на рівні підзаконних нормативно-правових актів.

Отже, чинне українське законодавство передбачає засоби захисту прав інвесторів, але реальний захист прав суб'єктів інвестиційної діяльності не може обмежуватися прийняттям норм права. Необхідно також забезпечити практичну можливість реалізації правових норм, а це свідчить не тільки про важливість закріплення у законодавстві норм про захист прав суб'єктів інвестиційної діяльності, але і необхідність розробки дієвого механізму їх реалізації. У даний час законодавство України про інвестиційну діяльність, що, зокрема, стосується захисту прав суб'єктів інвестиційної діяльності та встановлення гарантій прав суб'єктів інвестиційної діяльності не містить механізму реалізації, вимагає істотного удосконалення.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. зі змінами і доповненнями від 12.10.2010р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

2. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

3. Закон України «Про захист іноземних інвестицій в Україні» від 10.09.1991р, в редакції від 05.10.1991 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

4. Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

5. Закон України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» від 17 лютого 2000 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

6. Бутузов В.М., Марущак А.І. Правові основи інвестиційної діяльності: Навчальний посібник. – К.: КНТ, 2007. – 256 с.

УДК 347.78.02 (045)

СОПЛКО І.М.,
Юридичний інститут НАУ, директор,
к.ю.н., доц.
МОЛОДІД В.Ю.,
«Юридична фірма «Гарант-2000», юрист

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Анотація. В статті досліджується зміст правового регулювання та основні види технічних засобів захисту авторських прав, питання їх обходу та відповідальності за такі дії. Здійснений порівняльно-правовий аналіз особливостей правового регулювання технічних засобів захисту авторських прав нормами міжнародного права.

Ключові слова: авторське право, мережа Інтернет, технічні засоби захисту авторського права, обхід технічних засобів захисту авторського права.